

Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta

Vägledning för socialtjänsten

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN	2019-2-3
Artikelnummer	978-91-7555-482-2
Publicerad	www.socialstyrelsen.se , april 2019

Förord

Socialstyrelsen fick i februari 2017 ett uppdrag avseende socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. Uppdraget var tredelat och innebar att göra en fördjupad analys av socialtjänstens handläggning i ärenden som rör barn som uppges vara gifta, en vägledning för kommunerna och ett informationsmaterial till barnen, deras makar, föräldrar och andra närstående. Den fördjupade analysen publicerades i en rapport den 30 november 2017. Informationsmaterialet publiceras samtidigt som denna vägledning.

Socialtjänsten har en central roll när det gäller att stödja och skydda barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. Vid de kommunbesök och intervjuer som gjordes i samband med analysen av socialtjänstens handläggning av barn som uppges vara gifta, uttryckte de flesta socialsekreterare och chefer att detta är en svår uppgift. De önskade vägledning i hur de ska bedöma, utreda och fatta beslut om eventuella insatser för barnen. Socialstyrelsen har tagit fram denna vägledning med syfte att stödja socialtjänsten i handläggningen när barn uppges vara gifta.

Mottagare av vägledningen är primärt socialsekreterare, arbetsledare och beslutsfattare inom den sociala barn- och ungdomsvården. Delar av vägledningen kan även ge stöd till andra delar av socialtjänstens verksamhet, till exempel enheter för ekonomiskt bistånd och förebyggande verksamheter.

Socialstyrelsen vill rikta ett särskilt tack till de barn och kommuner som deltagit och bidragit på olika sätt i detta arbete. Socialstyrelsen vill också tacka de remissinstanser som lämnat värdefulla synpunkter på vägledningen.

Projektledare har varit Tina Trygg, ansvarig jurist Katrin Westlund och ansvarig enhetschef Petra Rinman.

Olivia Wigzell, Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Inledning.....	7
Vilka är barnen?	7
Om vägledningen	8
Så har vägledningen tagits fram.....	8
Barnäktenskap	10
Synen på barnäktenskap	10
Barnäktenskap i världen	10
Antal barn i Sverige som uppges vara gifta	11
Konsekvenser och risker	12
Arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap.....	13
Barnäktenskap och hedersrelaterat våld och förtryck.....	15
Barnäktenskap och människohandel	17
Barnäktenskap och kvinnlig könsstympning	18
Polygama äktenskap eller månggifte.....	19
Grupper som är särskilt utsatta	19
Utgångspunkter för socialtjänstens arbete med barn som uppges vara gifta	22
Regelverk kring barnäktenskap	22
Barnkonventionen	23
Principen om barnets bästa	23
Bedömning av barnets ålder	23
Bedöma barns mognad	24
Barns delaktighet.....	24
Samtal genom tolk.....	27
Socialtjänstens handläggning.....	28
Att möta ett barn som uppges vara gift.....	28
Aktualisering och förhandsbedömning	29
Utredning.....	31
Vid beslut om placering.....	37
Barn som har egna barn	42
Brott mot barn	43
Följa upp beslutade insatser	43
Samverkan.....	44
Referenser	45

Inledning

Det är inte tillåtet för barn, det vill säga personer under 18 år, att ingå äktenskap i Sverige. Möjligheten till dispens togs bort i den svenska lagstiftningen 2014. Sveriges hållning är att barn har rätt att vara barn och att barn inte ska vara gifta [1]. Barn under 15 år har också en absolut rätt till skydd mot sexuella handlingar.

Från och med den 1 januari 2019 är huvudregeln att inga utländska barnäktenskap erkänns i Sverige. Förbudet gäller oavsett parternas anknytning till Sverige när äktenskapet ingicks och oavsett deras ålder vid tidpunkten för erkännandeprövningen. Undantag kan aldrig göras om någon av parterna alltså är under 18 år. Detta följer av 1 kap 8 a § lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, IÄL.

I många delar av världen ingås barnäktenskap och en del av dessa barn kommer till Sverige. Det faktum att över 70 000 asylsökande barn kom till Sverige 2015 uppmärksammade frågan om socialtjänstens och Migrationsverkets roll och ansvar för barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. För att möta socialtjänstens behov av vägledning i handläggningen av ärenden rörande dessa barn, fick frågan ett eget kapitel i handboken *Ensamkommande barn och unga - Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*. [2]. Socialstyrelsen publicerade även information om handläggningen av ärenden rörande barn som uppges vara gifta på Kunskapsguiden.se.

Socialstyrelsen fick därefter, i februari 2017, i uppdrag av regeringen (S2017/01011/FST) att analysera och vägleda kring socialtjänstens handläggning av barn som uppges vara gifta. Analysen, som publicerades den 30 november 2017, visade att socialtjänstens kunskap om de risker som är förknippade med ett barnäktenskap varierade mellan kommunerna, liksom de åtgärder kommunerna vidtog i sådana ärenden [3].

Denna vägledning är ett sätt att ytterligare stödja socialtjänsten i handläggningen av ärenden som rör barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta.

Vilka är barnen?

Med barn som uppges vara gifta avses ett barn, upp till 18 år, som i eller utanför hemlandet har ingått äktenskap före ankomsten till Sverige. Med äktenskap förstås både civilrättsliga äktenskap och traditionella riter med motsvarande innebörd samt fullmaktsäktenskap.

Formuleringen *uppges vara gifta* används genomgående i vägledningen. Barn kan civilrättsligt inte vara gifta i Sverige, men personer som kommer till Sverige kan trots det betraktas, av sig själva och/eller av närstående, som gifta oavsett om äktenskapet erkänns eller inte.

Vägledningen handlar både om barn som uppges vara gifta och som kommit tillsammans med vårdnadshavare eller annan ställföreträdare, och om barn som kommit utan vårdnadshavare, så kallade ensamkommande barn.

Vägledningen rör både flickor och pojkar eftersom barn av båda könen kan uppges vara gifta. I texten kallas de barn utom när det specifikt rör flickor eller pojkar.

Om vägledningen

Syftet med vägledningen är att ge socialtjänsten kunskap om barnäktenskap, öka medvetenheten om risker med och konsekvenser av barnäktenskap samt ge praktiskt stöd i handläggningen av barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. Vägledningen återger vad som är gällande rätt vid socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn som uppges vara gifta. Vägledningen kan användas som ett verktyg i arbetet för att säkerställa att dessa barns behov utreds och bedöms på ett rättssäkert sätt utifrån principen om barns bästa.

Mottagare av vägledningen är primärt socialsekreterare, arbetsledare och chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården. De kommentarer som återfinns i marginalerna i vägledningen riktar sig till dem som ansvarar för handläggningen av barn som uppges vara gifta. Delar av vägledningen kan dock även ge stöd till andra delar av socialtjänstens verksamhet, till exempel de som arbetar med ekonomiskt bistånd och i förebyggande verksamheter.

Vägledningen är indelad i tre kapitel där det första, *Barnäktenskap*, redogör för övergripande kunskap som behövs vid handläggningen av barn som uppges vara gifta. Kapitlet utgör inte en fullständig sammanställning utan läsaren kommer löpande att hänvisas till annan information och andra källor för mer och fördjupad kunskap.

Det andra kapitlet, *Utgångspunkter för socialtjänstens arbete med barn som uppges vara gifta*, lyfter några viktiga förutsättningar för socialtjänstens arbete med barn som uppges vara gifta. Det tredje kapitlet, *Socialtjänstens handläggning*, går igenom socialtjänstens handlägningsprocess samt ger socialsekreteraren verktyg i hur handläggningen kan utföras.

Vägledningen ska ses som ett komplement till följande av Socialstyrelsens publikationer:

- Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten [4]
- Utreda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen [5]
- Ensamkommande barn – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter [2]
- Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum [6]
- Metodstöd i BBIC – Barns behov i centrum [7]

Så har vägledningen tagits fram

Vägledningen baseras på telefonintervjuer, fördjupade intervjuer i tio kommuner angående ensamkommande barn och en enkät till landets samtliga kommuner angående barn som kommer till Sverige med sina vårdnadshavare och uppges vara gifta.

Myndigheten har också sammanställt de frågor som inkommit till Socialstyrelsen avseende handläggningen av ärenden som rör barn som uppges vara

gifta. Beslut av Justitieombudsmannen (JO) och Inspektionen för vård och omsorg (IVO) utgör ytterligare en kunskapskälla. Vi har även träffat barn med egna erfarenheter av att komma till Sverige och enligt egen uppgift är gifta eller av att ha egna barn. Vi har samrått med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Migrationsverket, Länsstyrelserna i Östergötland och Stockholm, IVO och Barnombudsmannen.

Den kunskap som presenteras i kapitlet *Barnäktenskap* har tagits fram genom en genomgång av Socialstyrelsens och andra berörda myndigheters publikationer avseende de områden som berör barnäktenskap.

En litteratursökning har genomförts för att få fram vetenskaplig kunskap om barnäktenskap kopplat till socialtjänstens ansvarsområde, risk- och skyddsfaktorer och omhändertaganden enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52), LVU. Sökningen gjordes utifrån begrepp som utredning, skydd, placering, boende och LVU. En grov sällning av titlarna gjordes och några av de mest centrala titlarna valdes ut. De artiklar som valdes hade en tydlig koppling till uppdraget och innehöll forskning gjord i länder vars välfärdskontext liknar den svenska. De artiklar som tydligt fokuserade på lokala eller regionala förutsättningar i ett land plockades bort.

Vägledningen har före publicering genomgått ett remissförfarande där 20 kommuner, relevanta myndigheter, SKL samt barn och kvinnorätsorganisationer varit remissinstanser. Totalt har 18 remissinstanser lämnat synpunkter.

Barnäktenskap

Barnäktenskap är ett äktenskap där en eller bägge parter är under 18 år. Barnäktenskap ingås ofta till följd av en tradition och många av barnen har tvingats att gifta sig [8].

I det här avsnittet beskriver vi kortfattat om barnäktenskap, som är av vikt för socialtjänsten att känna till i handläggningen av ärenden rörande barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta.

Synen på barnäktenskap

Åldersgränsen för att ingå äktenskap skiljer sig världen över och det finns inte någon internationell reglering av åldersgränsen. Europarådets parlamentariska församling, FN:s kommitté för avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor och FN:s kommitté för barnets rättigheter rekommenderar 18 år som lägsta ålder för ingående av äktenskap. [1, 9] I FN:s utvecklingsmål Agenda 2030, mål 5.3, slås det fast att barnäktenskap är att betrakta som en skadlig sedvänja som ska avskaffas [10].

I december 2017 publicerades ett delbetänkande utifrån utredningen angående utvidgat hinder mot erkännande av utländska barnäktenskap. I delbetänkandet beskrivs barnäktenskap som följer [1]:

Barnäktenskap är ett globalt problem och ett allvarligt hinder på vägen mot utbildning, förbättrad världshälsa och utrotandet av fattigdom. Den absoluta majoriteten som ingår barnäktenskap är flickor, varför det samtidigt är en barnrättsfråga och en fråga om kvinnors grundläggande rättigheter. Barnäktenskap inskränker det enskilda barnets möjligheter att tillgodogöra sig sina mänskliga rättigheter i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter, (barnkonventionen, SÖ 1990:20). Detta gäller bl.a. rätten till lek och fritid, liv och utveckling, rätten till utbildning samt skydd mot våld, exploatering, övergrepp och människohandel.

Den svenska lagstiftningen har som utgångspunkt att barnäktenskap inte är önskvärda eftersom den som är under 18 år inte har nått den mognad som krävs för att självständigt ta ställning i sådana personliga och ekonomiska frågor som uppkommer i ett äktenskap. Barn ska vara barn, få gå i skolan och leva i frihet från vuxenlivets ansvar. Ingen ska heller tvingas att ingå äktenskap. [1]

FN har gjort ställningstagandet att ett barn inte kan samtycka till äktenskap, eftersom ett barn inte kan överblicka konsekvenserna av att leva som gift [11].

Barnäktenskap i världen

Enligt svenska FN-förbundet är de flesta barn som gifter sig flickor, men det förekommer även att pojkar gifter sig [12].

Varje år ingår cirka 14 miljoner flickor under 18 år äktenskap i världen [8]. Över 700 miljoner kvinnor och 156 miljoner män som lever idag gifte sig före sin 18-årsdag. Cirka 250 miljoner av kvinnorna gifte sig före 15 års ålder. [13]

Andelen pojkar och män som tvingas gifta sig uppskattas till 15 procent av alla tvångsäktenskap i världen [14].

Barnäktenskap ingås över hela världen, oavsett kontinent, religion eller kulturella traditioner. Det sker i Etiopien och Indien så väl som i USA och Storbritannien. [12]

Barnäktenskap är vanligast i utvecklingsländer, eftersom fattigdom är en av de störst bidragande faktorerna till förekomsten av barnäktenskap. I utvecklingsländer är en av tre flickor gift före 18 års ålder och en av nio flickor är gift före fyllda 15 år. [12] Förekomsten av barnäktenskap skiljer sig åt inom länder och kan vara avsevärt vanligare i vissa regioner och inom vissa grupper. Barnäktenskap förekommer oftare på landsbygden och i de delar av landet som präglas av fattigdom. [13]

Barnäktenskap ökar i samband med väpnade konflikter. Exempelvis har andelen barnäktenskap i Syrien ökat kraftigt sedan kriget bröt ut 2011. [15] Flickor som är på flykt löper risk att utsättas för barnäktenskap, människohandel, våldtäkter och övergrepp [16].

Det högsta antalet barnäktenskap finns i Sydasien och i länder söder om Sahara i Afrika. I Sydasien gifte sig 56 procent av alla kvinnor i åldern 20–49 år före 18 års ålder. Nästan hälften av dem gifte sig före 15 års ålder. I Väst- och Centralafrika är motsvarande siffra 46 procent. Niger, Bangladesh, Chad, Mali och Centralafrikanska republiken är de fem länder i världen där flest kvinnor gift sig före 18 års ålder. I Bangladesh var cirka 50 procent av barnen under 15 år när de gifte sig. [13]

Även i Mellanöstern, Nordafrika och andra delar av Asien förekommer barnäktenskap inom vissa grupper. I Östeuropa och Latinamerika är det vanligt att flickor mellan 16 och 18 år ingår äktenskap. [15]

Migrationsverket publicerade i mars 2016 utredningen *Är du gift?* om Migrationsverkets handläggning av barn som uppger att de är gifta när de ansöker om asyl. I den utredningen kom de flesta av dessa barn från Afghanistan, Irak och Syrien. [17]

Antal barn i Sverige som uppges vara gifta

Det finns idag inte kunskap om antalet barn som kommer till Sverige och som uppges vara gifta, men olika försök att få en tydligare bild av läget har gjorts sedan hösten 2015.

I Migrationsverkets utredning *Är du gift?* identifierades 132 barn som uppgett att de är gifta. Alla var eller hade varit ensamkommande barn, det vill säga anlände utan vårdnadshavare eller annan ställföreträdare, när de kom till Sverige. Utredningen konstaterade att det troligen finns ett mörkertal och kunde inte när utredningen avslutades, med säkerhet svara på hur många av

de barn som var inskrivna i Migrationsverkets mottagningssystem som uppgivits som gifta. [17]

Efter att utredningen publicerades har Migrationsverket uppmärksammat enskilda fall av barn som uppges vara gifta eller som lever under äktenskapsliknande förhållanden inom gruppen barn med vårdnadshavare i Sverige [18].

I utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv har utredningen tillfrågat Statistiska centralbyrån (SCB) om hur många barn i åldern 15–17 år som registrerats som gifta efter den 1 juli 2014 (tidpunkten då äktenskapsdispensen togs bort) fram till den 30 augusti 2017. SCB fann 109 barn, 95 flickor och 14 pojkar. Utredningen drar slutsatsen att orsaken till att SCB:s siffror är lägre än vad Migrationsverket rapporterat, troligen är att en del av barnen inte har registrerats som formellt gifta i folkbokföringsdatabasen. [1]

Socialstyrelsen har ett pågående uppdrag att kartlägga omfattningen av barnäktenskap i Sverige. Resultatet kommer att presenteras under våren 2019. [19]

Konsekvenser och risker

Riskerna med barnäktenskap är många. Ett barnäktenskap kan negativt påverka barns rätt till liv och utveckling. De flesta av dessa barn är flickor. Barnet frångår sin barndom eftersom ett äktenskap medför att barn får ta ansvar för sådant som följer med ett äktenskap. Dessutom begränsas ofta kontakt och umgänge med familj och vänner. [13]

Barnets fysiska och psykiska hälsa påverkas. Tidiga äktenskap och graviditeter är betydande faktorer när det gäller hälsoproblem i samband med sexuell och reproduktiv hälsa. [20]

Barnäktenskap ökar också risken för att barnet utsätts för våld och övergrepp i nära relation, både medan barnet fortfarande är barn och senare i livet. Skälen till detta är flera. Kvinnor som gifter sig som barn har oftare lägre utbildningsgrad, lever i fattigdom och enligt traditionella könsmönster. Barnäktenskap karaktäriseras också ofta av en större åldersskillnad mellan flickan och hennes man, av en maktobalans, av social isolering och en brist på autonomi för flickan. Samtliga nämnda faktorer ökar risken för våld i nära relation. [21]

Ett barnäktenskap kan leda till att barnet isoleras, utsätts för känslomässigt våld och sexuellt och ekonomiskt utnyttjande. Som nämnts tidigare har många barn tvingats att gifta sig och tvångsäktenskap som företeelse kan kopplas samman med självskadebeteende och psykisk ohälsa. [14]

Flickor kan ofta utsättas för ett starkt tryck att bli gravida och många hamnar i en situation där de har flera egna barn att ansvara för vid ung ålder [13].

Äktenskapet medför också att barnens utbildning riskerar att avbrytas. Det kan i sin tur påverka deras möjlighet att få ett arbete och därmed bli ekonomisk självständiga. Att inte gå i skolan medför också en risk för att barnen marginaliseras socialt. [16] Unicef konstaterar att de flickor som får utbildning har en större möjlighet att ge sina barn det de behöver, vilket i sin tur leder till att familjer inte får lika många barn och blir friskare [13].

Arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap

Ofta används ordet kärleksäktenskap som begrepp för de äktenskap som är norm i västvärlden. I Sverige tas det många gånger som självklart att kärlek är grunden för ett äktenskap. I Sverige är det lagstadgat att äktenskap bara kan ingås frivilligt och att alla har rätt till sexualundervisning, preventivmedel och fri abort. Sexualitet är både fri och frivillig. Även om kärleksäktenskap finns överallt i världen, skiljer sig synen på äktenskap, relationer och kvinnors rättigheter världen över. [22]

Ett äktenskap där en eller båda parter är under 18 år, kan ha ingåtts på en rad olika sätt. Det kan till exempel vara arrangerat av barnets föräldrar och släkt. I skriften Gift mot sin vilja utgiven av dåvarande Ungdomsstyrelsen, står följande [22]:

Med arrangerat äktenskap avses ett äktenskap där de som ska ingå äktenskapet samtycker till att någon annan föreslår en partner och samtycker till att gifta sig med den som föreslås. I många länder i världen är det naturligt att gifta sig genom arrangerade äktenskap. Ett arrangerat äktenskap kan ingås frivilligt. Utmärkande för detta är att båda parter har möjlighet att säga nej till att gifta sig eller till en föreslagen partner utan att drabbas av repressalier.

Det kan dock vara svårt att veta var gränsen mellan medgivande och tvång går. [22]

Grunden för ett arrangerat äktenskap är ofta en vilja att bilda allianser mellan familjer. Det är familjernas intressen som står i fokus snarare än individernas. Föräldrarna arrangerar äktenskapet men ofta är hela släkterna engagerade. Äktenskapet inbegriper ofta någon form av ekonomisk transaktion, där gåvor och pengar ges från den ena familjen till den andra. [22]

Att bli gift mot sin vilja innebär att en person utsätts för andra påtryckningar än straffbart tvång för att gifta sig. Begreppet omfattar även fall då det inte var fråga om några direkta påtryckningar men där personen i praktiken inte kunde eller hade mycket svårt att säga nej till ett äktenskap som andra önskade. Med tvångsäktenskap avses i huvudsak äktenskap som har ingåtts genom ett tvång som är straffbart. [23]

I Sverige är äktenskapstvång ett brott enligt 4 kap. 4 c § brottsbalken. Där framgår att det är straffbart att genom olaga tvång eller utnyttjande av någons utsatta belägenhet förmå någon annan att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse. Det är enligt 4 kap. 4 d § brottsbalken också straffbart att genom vilseledande förmå en person att resa till en annan stat än den där han eller hon bor i det syftet.

För att få kunskap om den kontext barnet vuxit upp i, familjens seder och bruk, behöver du ställa frågor till både barnet, föräldrarna och andra vuxna om familjens bakgrund. Under avsnittet BBIC som stöd i utredningen nedan, finns förslag på viktiga aspekter att ta hänsyn till i utredningsarbetet.

Här har bland annat faktorer som ålder och mognad ha betydelse för att förstå och värdera frivilligheten i det enskilda fallet. För att få veta om barnet gift sig av fri vilja, eller om det är andra faktorer som lett fram till äktenskapet, behöver du ta reda på hur äktenskapet ingåtts. Det är viktigt att ha i åtanke att även om barnet säger att det ville gifta sig, så är det kanske omöjligt för barnet att säga något annat.

Brottsbalken

4 kap. 4 c § Den som genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår en person att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna är medborgare eller har hemvist döms för äktenskapstvång till fängelse i högst fyra år.

Detsamma gäller den som på sätt som anges i första stycket förmår någon att ingå en äktenskapsliknande förbindelse, om den ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som

- innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, och
- innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

4 kap. 4 d § Den som genom vilseledande förmår en person att resa till en annan stat än den där han eller hon bor, i syfte att personen genom olaga tvång eller utnyttjande av hans eller hennes utsatta belägenhet ska förmås att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c §, döms för vilseledande till tvångsäktenskaps- resa till fängelse i högst två år.

Om det finns tecken på att barnet har gifts bort mot sin vilja, finns en särskild anledning till oro för barnet. Tvångsäktenskap som företeelse är förknippat med våld i nära relationer, isolering, ofrivillig graviditet, våldtäkt, psykisk misshandel och sexuellt och ekonomiskt utnyttjande. Ett tvångsäktenskap har ofta inneburit att barnet separerats från sin familj och sina vänner, något som sannolikt har varit smärtsamt för barnet. Barnets egna planer för framtiden, såsom utbildning och egen personlig utveckling, har sannolikt påverkats. Forskning visar också att tvångsäktenskap är sammankopplat med självska-dande, psykisk ohälsa och självmord. [14]

Läs vidare

Skriften **Gift mot sin vilja** gavs ut år 2009 av dåvarande Ungdomsstyrelsen. Det är en kartläggning av förekomsten av arrangerade äkten-skap mot en parts vilja i Sverige. Den beskriver situationen för flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män upp till och med 25 år, utifrån de kunskaper och erfarenheter som gjorts inom forskning och praktisk verksamhet.

Skäl till att barn och vuxna tvingas att gifta sig

Här listas några av de vanligaste skälen till att barn (och vuxna) kan tvingas att gifta sig:

- För att kontrollera oönskad sexualitet såsom sex före äktenskapet, särskilt för flickor och kvinnor.

- För att kontrollera normbrytande sexuell läggning eller könsidentitet (hbtq).
- För att upprätthålla familjens ära.
- För att familjen pressas av andra familjemedlemmar eller av andra centrala aktörer.
- För att stärka och upprätthålla familjeband.
- För att säkra egendom inom familjen.
- För att bevara kulturella ideal.
- För att bevara religiösa ideal.
- För att förhindra relationer som inte ses som passande då de faller utanför den egna etniska, kulturella eller religiösa gruppen, eller den egna kasten eller sociala klassen.
- För att få möjlighet till uppehållstillstånd.
- För att hålla ett löfte eller avtal som ingåtts mellan två familjer sedan lång tid tillbaka. [22]

Barnäktenskap och hedersrelaterat våld och förtryck

Barnäktenskap har koppling till hedersrelaterat våld och förtryck. En central del i hedersrelaterade sammanhang är att familjen väljer partner i stället för att barnet själv gör det. [23] Det arrangerade äktenskapet är en patriarkal institution, där värden som heder och skam är centrala. Konflikter som uppstår i samband med ingående av ett äktenskap eller val av äktenskapspartner är ofta bakgrunden till att barn utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. [22]

År 2007 definierade Regeringen hedersrelaterat våld och förtryck så här [24]:

Hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskheter i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende.

Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld, våld och dödligt våld.

Det hedersrelaterade våldets uttryck

Hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig i uttryck på många sätt.

Fysiskt våld

Fysiskt våld kan handla om olika brottsliga våldsgärningar, alltifrån enstaka slag till mord [16]. Våldet kan bestå i att förövaren biter, river, drar i håret, bränner, skakar eller knuffar. Det kan utgöras av örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar och stryptag. [25]

Psykiskt våld

Exempel på psykiskt våld kan handla om hot, tvång, trakasserier, glåpord, förlöjliganden och att utsättas för kontroll [25]. Det kan också handla om att en person blir skuld- och skambelagd, förödmjukad, utesluten från kärlek och omsorg samt förföljd och hotad [23].

Sexuellt våld

Sexuellt våld kan innebära olika former av sexuellt påtvingade handlingar såsom att tvingas se på pornografi, våldtäkt, könsstympning, sexuella trakasserier och ett sexuellt kränkande språk [25]. Hbtq-personer kan tvingas att gifta sig och utsättas för sexuellt våld i syfte att ändra sin sexuella läggning eller könsidentitet [23].

Socialt våld

Socialt våld kan handla om isolering och utfrysning eller att hindras att delta i aktiviteter i skolan och på fritiden [16].

Ekonomiskt våld

Ekonomiskt våld kan till exempel vara att flickor och kvinnor inte får utbilda sig eller hindras att arbeta trots att de fått utbilda sig [16]. Det kan också handla om att inte få tillgång till sin egen ekonomi eller sin egen inkomst [16], eller att vägras insyn i den gemensamma ekonomin [25].

Läs vidare

Länsstyrelsen i Östergötlands län har ett nationellt uppdrag att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. På deras webbplats **Hedersförtryck.se** kan du hitta mer information samt en webbutbildning gällande hedersrelaterat våld och förtryck. Där finns också telefonnumret till en nationell stödtelefon dit du kan ringa om du behöver få mer kunskap för din handläggning av ärenden som innefattar hedersrelaterat våld och förtryck.

Att bryta mot normer i en hederskontext

I ett sammanhang där en hedersideologi är närvarande kan det vara svårt att bryta mot normer som utmanar den kollektiva bilden av vad som ingår i hedersnormen. Att inte följa normen kan leda till en förlust av heder för gruppen och till starka sanktioner för både gruppen och den enskilde. [22] Sanktionerna kan gå så långt som till dödligt våld [23].

Studier har visat att kvinnor som tvingats in i äktenskap ofta stannar i äktenskapet, trots att de ibland utsätts för våld av sina män. Skälen kan vara flera, till exempel gemensamma barn eller en rädsla för att bli utstött av sin familj eller för att inte kunna klara sig på egen hand. [22]

Barnäktenskap och människohandel

Med människohandel med ett barn menas i juridisk mening att någon genomför en handelsåtgärd, genom att till exempel rekrytera, transportera, överföra, inhysa eller ta emot ett barn, i syfte att exploatera barnet. Syftet med exploateringen ska vara för sexuella ändamål, tvångsarbete, krigstjänst eller annan verksamhet som innebär nödläge för den utsatte, såsom tiggeri och kriminalitet, eller för åtkomst av mänskliga organ.

För att det ska anses som människohandel behöver inte exploateringen ha ägt rum, utan syftet att exploatera barnet är i sig straffbart. I svensk lagstiftning definieras brottet människohandel i 4 kap. 1 a § brottsbalken. Polisen skrev 2017 i sin rapport om människohandel för sexuella och andra ändamål följande [26]:

Barn och vuxna, mestadels flickor och kvinnor, kan utsättas för tvångsäktenskap i hemländerna för att sedan bli offer för människohandel för olika ändamål som prostitution, tiggeri och tvångsarbete. Offren kan också utsättas för människohandel med ändamålet att de ska giftas bort mot sin vilja vid ankomsten till destinationslandet. De fall som misstänktes förekomma i Sverige 2015 rörde ett ökat antal barn som uppgav för Migrationsverket att de var gifta vid ankomsten till Sverige.

För dig som arbetar inom socialtjänsten och behöver stöd och kunskap när du möter människohandel i ditt arbete, finns regionskoordinatorer att ta hjälp av. Regionskoordinatorerna fungerar som stöd till Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag rörande prostitution och människohandel för alla ändamål. Du hittar dem via NMT, Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel.

År 2015 gjorde Länsstyrelsen i Stockholm en nationell kartläggning av barn utsatta för människohandel för olika ändamål i Sverige. Av de barn som socialtjänsten hade kommit i kontakt med vistades över 25 procent i Sverige med andra vuxna än föräldrarna. Dessa vuxna kunde ha ett uppdrag eller ett tillstånd av föräldrarna att ha barnen med sig. Av de barn, för vilka misstankar om människohandel och människohandelsliknande brottslighet uppstod mellan 2012 och 2015, var 91 (54 procent) flickor och 79 (46 procent) pojkar.

Kartläggningen visade också att de flesta av barnen var ensamkommande och många av dem var asylsökande. De flesta barnen försvann innan socialtjänst och polis hann agera och få av dessa barn har fått brottet mot dem rättsligt prövat. [27]

Läs vidare

Om det finns misstanke om att barnet är eller har varit utsatt för människohandel finns stöd för handläggningen i den manual och webbutbildning som tagits fram av Länsstyrelsen i Stockholms län för dessa situationer. Webbutbildningen finns på det nationella metodstödsteamets (NMT) webbplats. NMT är en samverkan mellan olika myndigheter rörande människohandel och prostitution.

Kan det vara människohandel? är en kortfattad information för myndigheter med flera, som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel. Den har getts ut av Länsstyrelsen och UNICEF 2015. Länsstyrelsen har också gett ut en manual avsedd att användas vid misstanke om människohandel som heter **Skydd och stöd till människohandels- offer**, Länsstyrelsen Stockholm, 2016.

Polismyndigheten skrev 2017 en lägesrapport som heter **Människohandel för sexuella och andra ändamål**. Lägesrapporten ger polisens bild av hur människohandeln omfattning och utbredning i Sverige har förändrats sedan 2015.

Länsstyrelsens studie **De kan alltid hitta mig – studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor**, beskriver människohandel kopplat till barnäktenskap. Studien publicerades 2018.

Socialstyrelsen publicerade 2018 vägledningen **Barn i internationell människohandel och exploatering**. Vägledningen vänder sig primärt till socialsekreterare, arbetsledare och beslutsfattare inom den sociala barn- och ungdomsvården. Publicerad 2018.

Barnäktenskap och kvinnlig könsstympning

Könsstympning av flickor och kvinnor är en tusenårig tradition som förekommer i flera länder i Afrika och några länder i Mellanöstern och Asien. Långt ifrån alla barn som uppges vara gifta är också könsstympade, men det finns kopplingar. Kvinnlig könsstympning anses vara ett sätt att kontrollera flickors och kvinnors sexualitet och upprätthållande av heder, eftersom det ofta uppfattas som socialt viktigt för att en flicka ska ses som "ren" och som oskuld vid giftermål. Det kan också handla om en sedvänja för att markera övergången från barn till vuxen kvinna. [28]

De flesta som blivit könsstympade har blivit det som barn men i vissa grupper görs ingreppet först i samband med att en flicka eller ung kvinna ska ingå äktenskap. Det förekommer att flickan eller kvinnan inte vet om hon är könsstympad eller inte, eller i vilken omfattning hon är det [28].

I Socialstyrelsens kartläggning från 2015 uppskattades att 38 000 flickor och kvinnor i Sverige var könsstympade år 2012. Av dem var 7 000 flickor under 18 år. [29]

FN, EU och andra organisationer och myndigheter ser könsstympning som ett uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck och som en kränkning av barns och kvinnors rättigheter [16].

Länsstyrelsen i Östergötland skriver om de konsekvenser som könsstympning kan leda till. De lyfter vikten av att uppmärksamma konsekvenserna av själva övergreppet i sig och hur följderna av könsstympningen allvarligt kan påverka flickors och kvinnors psykiska och fysiska hälsa under hela deras liv. Alla former av könsstympning som innefattar borttagning av vävnad medför stora risker för akuta konsekvenser. Riskerna är större ju mer omfattande ingreppet är. [16]

Socialstyrelsen har tagit fram ett underlag till en handlingsplan mot könsstympning av flickor och kvinnor som publicerades den 28 mars 2018 [30].

Läs vidare

Socialstyrelsen har webbutbildningen **Könsstympning av flickor och kvinnor**. Det finns också ett handledningsmaterial och ett kunskapsstöd om kvinnlig könsstympning. I kunskapsstödet kan du till exempel läsa mer om i vilka länder kvinnlig könsstympning finns, vikten av att våga fråga, bemötande med mera.

På **Hedersförtryck.se** finns information om socialtjänstens ansvar i arbetet med flickor och kvinnor som könsstympats. Läs under rubriken Att arbeta mot könsstympning. Där finns också råd om hur du kan möta yngre flickor som är könsstympade.

Polygama äktenskap eller månggifte

Barn har kommit till Sverige och uppgetts leva i ett polygamt äktenskap [16].

Månggifte är förbjudet i Sverige. Det följer av 2 kap. 4 § äktenskapsbalken, där det framgår att den som är gift eller partner i ett registrerat partnerskap inte får ingå äktenskap. Tvegifte är också ett brott enligt 7 kap. 1 § brottsbalken. Lagstiftningen ger alltså uttryck för ett starkt samhällsintresse för att motverka månggifte.

Polygama äktenskap finns samtidigt registrerade i Skatteverkets register eftersom polygama äktenskap som regel erkänns i Sverige, om de har ingåtts i ett annat land där sådana äktenskap är giltiga och ingen av parterna vid tidpunkten för vigseln var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige. Detta följer av lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, IÄL.

Grupper som är särskilt utsatta

Flickor

Både flickor och pojkar kan uppges vara gifta, men det är betydligt vanligare att flickor är det. Barnäktenskap innebär också på en generell nivå en större

Både flickor och pojkar kan behöva information om sexuell- och reproduktiv hälsa och rättigheter. Här finns till exempel ungdomsmottagningen som stöd.

risk för flickor än för pojkar. Forskning visar att flickor och kvinnor straffas hårdare än pojkar och män när de bryter mot hedersnormer. Flickor och kvinnor har mindre makt i närsamhället, har mindre ekonomisk frihet och kan inte lika lätt som pojkar och män lämna familjen om de skulle vilja det. [31]

Som tidigare konstaterats ovan blir flickor som gifter sig tidigt ofta föräldrar tidigt. Ett tidigt föräldraskap påverkar en flickas möjlighet till skolgång, att delta i fritidsaktiviteter, umgås med vänner och annat som hör barn- och ungdomstiden till. Att inte få tillgång till detta påverkar flickans liv, både på kort och på lång sikt. [16]

Forskning visar att möjlighet till utbildning är en faktor som bidrar till att stärka kvinnor eftersom det ger möjlighet till anställning och inkomst. Detta är avgörande för att kvinnor ska kunna leva och fatta beslut på egna villkor. [8]

Läs vidare

Youmo.se är en sajt riktad till unga mellan 13 och 20 år. Där finns information om kroppen, sex och hälsa, jämställdhet och ungas rättigheter. Informationen på sidan är översatt till flera språk.

Hbtq

I sammanhang som präglas av ett hedersrelaterat tänkande accepteras endast heterosexuella relationer [23]. Om familjen får kännedom om att ett barn är homo- eller bisexuell, transperson eller queer, ökar ofta kontrollen. Risken att kontrollen blir våldsam ökar också. [16]

Många hbtq-personer drabbas av så kallade omvändelseförsök, varav tvångsäktenskap är ett exempel [16]. Det innebär att familjemedlemmar eller släktingar tvingar in personen i en normativ könsidentitet, eller försöker få personen att bli heterosexuell, till exempel genom att hitta en lämplig partner och tvinga honom/henne att ingå äktenskap [23].

Hbtq-personer känner många gånger till att deras sexualitet eller könsidentitet är förbjuden. Det kan leda till känslor av skam och skuld över att de gör sina föräldrar besvikna och till tankar om att de är sjuka eller syndiga. [16]

För många av dessa personer kan mötet med socialtjänsten vara första gången de berättar om sin sexualitet eller könsidentitet [23].

Läs vidare

Socialstyrelsen har tagit fram webbutbildningen **Att synliggöra normer i socialtjänsten – med ett hbtq-perspektiv**. Den finns på Kunskapsguiden.se under temat HBTQ.

Eftersom det förekommer att hbtq-personer inte berättar om sin sexualitet eller könsidentitet första gången i mötet med professionella, är det viktigt att ge bekräftelse, att vara lyhörd samt att ge dessa samtal tid.

Funktionsnedsättning

Barn med olika typer av funktionsnedsättning kan till följd av den betraktas som en mer sårbar grupp för att utsättas för barn- och tvångsåktenskap. FN konstaterar att [32]:

Kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är ofta utsatta för större risk, både inom och utom hemmet, för våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande.

Länsstyrelsen i Östergötland skriver att barn med intellektuell funktionsnedsättning kan vilseledas in i äktenskap. Barnet ges information, men inte på ett sådant sätt att de verkligen förstår vad det innebär att leva i ett äktenskap. Därmed har dessa äktenskap ingåtts utan att barnet egentligen förstått vad det innebär. [16]

Likaså kan barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) såsom ADHD, Aspergers syndrom/Autismspektrumtillstånd, språkstörningar och Tourettes syndrom ha svårt att analysera och kritiskt värdera information och att uttrycka sig [33].

Läs vidare

TRIS – Tjejers rätt i samhället, har gett ut rapporten **Trippelt utsatt – hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning**. Rapporten redogör för TRIS kartläggning av omfång och karaktär av hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning.

Kommunikationsverktyget **Våga förstå!** gör det möjligt för barn och unga i olika åldrar och med olika typer av kommunikationssvårigheter att få stöd i att uttrycka sina känslor och berätta om sin utsatthet med hjälp av emojis och bilder. Verktöget har tagits fram av TRIS och finns på [Hedersförtryck.se](https://hedersfortryck.se)

Utgångspunkter för socialtjänstens arbete med barn som uppges vara gifta

Regelverk kring barnäktenskap

I Sverige är det inte tillåtet för minderåriga att gifta sig. Det följer av 2 kap. 1 § äktenskapsbalken. Ett äktenskap ska enligt gällande lagstiftning erkännas civilrättsligt i Sverige under förutsättning att det har ingåtts utomlands och är giltigt enligt lagen i det land där det ingicks. Regler om detta finns i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, IÄL.

I vissa fall ska ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkännas i Sverige, enligt 1 kap. 8 a § IÄL. Så är fallet om

- någon av parterna var under 18 när äktenskapet ingicks
- det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna då var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige
- det är sannolikt att det har ingåtts under tvång, eller
- parterna inte var närvarande samtidigt vid äktenskapets ingående och minst en av dem då var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige.

Undantag kan göras endast om parterna är vuxna och det föreligger synnerliga skäl att erkänna äktenskapet. Inga undantag kan göras om någon av parterna fortfarande är under 18 år då erkännandet ska prövas.

Reglerna om erkännande av barnäktenskap skärptes 1 januari 2019. Innan dess kunde utländska äktenskap erkännas även om någon av parterna var under 18 år. Enligt övergångsbestämmelser gäller de äldre bestämmelserna om parterna ingått äktenskap före den 1 januari 2019, men endast om de bägge har fyllt 18 när frågan om erkännande prövas.

Att ett barn uppges vara gift påverkar inte socialtjänstens ansvar och beslutanderätt

Den risksituation som ett barnäktenskap utgör innebär att socialtjänsten behöver göra noggranna och omsorgsfulla skyddsbedömningar, utredningar och uppföljningar grundade på hur det enskilda barnet påverkas av att leva i äktenskap. [3]

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år. När ett ensamkommande barn får uppehållstillstånd ska den gode mannen, enligt 10 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn (Lgeb), som huvudregel ersättas av en särskilt förordnad vårdnadshavare. Det gäller oberoende av om barnet uppges vara gift eller inte.

Barnkonventionen

Flera av artiklarna i FN:s konvention för barnets rättigheter (barnkonventionen) berör barnäktenskap. Artiklarna 3, 6 och 12 är exempelvis centrala då de berör säkerställandet av barns bästa vid beslut, barns rätt till liv, överlevnad och utveckling samt rätt att uttrycka sin mening och bli hörda. Ett annat exempel är artikel 19 av vilken det framgår att konventionsstaterna ska vidta åtgärder för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, medan barnet är i föräldrarnas eller någon annans vård.

Principen om barnets bästa

Sverige har en skyldighet att se till att alla barn som befinner sig i landet får de rättigheter som slås fast i barnkonventionen tillgodosedda. Barnkonventionen ställer också kravet att de länder som ratificerat konventionen ska motverka skadliga sedvänjor (artikel 24.3) och barnäktenskap pekas ut som en sådan. [1]

Principen om barnets bästa finns i socialtjänstlagen (2001:453), SoL och LVU. Av 1 kap. 2 § SoL framgår att barnets bästa ska beaktas i alla ärenden som rör barn och *vara avgörande* vid beslut och åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn. Enligt 1 § femte stycket LVU ska vad som är bäst för den unge vara avgörande vid beslut enligt LVU.

Socialtjänsten kan i sitt arbete med barn som uppges vara gifta ställas inför svåra överväganden med att tillvarata dessa barns bästa. För att komma fram till vad som är barnets bästa måste det göras en bedömning i varje enskild situation utifrån resultatet av en sammanvägd bedömning av barnets vilja och åsikt, kunskap om barnet samt vetenskap och beprövad erfarenhet¹. FN:s barnrättskommitté skriver att tillämpningen av barnets bästa ska genomföras unikt i varje enskilt fall, med utgångspunkt i de specifika omständigheterna för det enskilda barnet [34]:

Dessa omständigheter handlar om individuella egenskaper hos barnet eller barnen, som ålder, kön, mognad och erfarenhet. Det kan också ha att göra med att tillhöra en minoritetsgrupp, eller med att ha en fysisk, sensorisk eller intellektuell funktionsnedsättning. Omständigheterna kan även ha att göra med det sociala och kulturella sammanhang som barnet (...) befinner sig i, till exempel om föräldrarna är närvarande eller ej, huruvida barnet bor med dem, kvaliteten på relationerna mellan barnet och dess familj eller omvårdare, livsmiljön ur ett säkerhetsperspektiv, huruvida familj, släkt och omvårdare har tillgång till goda alternativa resurser, osv.

Bedömning av barnets ålder

Ensamkommande barn kan i kontakten med socialtjänsten uppges att de har en annan ålder än den som meddelats av Migrationsverket. Eftersom 15-årsgränsen och 18-årsgränsen har avgörande juridisk betydelse (läs mer under

¹ Jmf proposition 2012/13:10 Stärkt skydd för barn och unga, sid. 36

15-årsgränsens betydelse) behöver särskilda ställningstaganden göras. Enligt JO måste varje myndighet göra en egen bedömning av ett ensamkommande asylsökande barns ålder inom ramen för sin verksamhet och utifrån det regelverk som styr denna, om det inte finns någon särskild reglering om annat. JO menar att om socialnämnden inte gör någon egen bedömning av barnets ålder har den att utgå från den ålder som uppgavs när ärendet inleddes².

Bedöma barns mognad

Mognad är svårt att definiera, men i barnkonventionens artikel 12 menas ett barns kapacitet att uttrycka sina åsikter på ett rimligt och självständigt vis [35]. Barnets grad av mognad påverkar också vilken information som kan ges till barnet och på vilket sätt.

Barnets mognad kan påverkas av exempelvis kriser; ett barn som varit med om svåra beslut tidigare kan ha en större mognad i vissa avseenden än jämnåriga eller omvänt ha blivit försenad i sin mognadsutveckling [36]. Information, erfarenhet, miljö, sociala och kulturella förväntningar och omfattningen av stöd bidrar till utvecklingen av ett barns förmåga att bilda åsikter [35]. Mycket talar för att barnets tidigare erfarenheter, snarare än ålder och utvecklingsnivå, till stor del ligger till grund för den kompetens och mognad som barnet har [36].

Läs vidare

I Socialstyrelsens kunskapsstöd **Bedöma barns mognad för delaktighet** kan du lära dig mer om hur du kan bedöma barns mognad.

Socialstyrelsens podd **På djupet** har ett avsnitt som rör att bedöma barns mognad. Barn har rätt att få information och bli hörda i kontakt med vård och omsorg, och det de säger och tycker ska vägas in i besluten som fattas. Podden finns på Socialstyrelsens webbplats och har nummer 10.

Barns delaktighet

Ett barn som uppges vara gift har som alla andra barn rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet. Av Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga framgår att barnet bör ges möjlighet att uttrycka sin åsikt både genom att svara på frågor och berätta fritt. Det kan vara extra utmanande att skapa förutsättningar för ett barn i en sådan situation att fritt uttrycka sin åsikt.

Barns rätt till delaktighet i vård och omsorg består av tre olika delar:

1. Barns rätt till information
2. Barns rätt att komma till tals och bli lyssnat på
3. Barns rätt till inflytande och självbestämmande.

² JO:s beslut den 20 december 2017 dnr 1556-2017

Den första nivån är en förutsättning för den andra. Det vill säga barnets rätt till information är en förutsättning för att barnet ska kunna uttrycka sina åsikter i frågan. Att komma till tals och bli lyssnat på är i sin tur en förutsättning för att barnet ska kunna få inflytande och i vissa fall själv bestämma i en fråga. [36]

Information till barn som uppges vara gifter

I boken *Samtal med barn i socialtjänsten* beskrivs hur barn kan se på sin situation och vilka strategier barn kan ha för att behålla en känsla av trygghet [37].

Ett barn tar för det mesta sin situation för given. Det saknar perspektiv, det liv som barnet lever är den enda livsform det känner till (...) I sin strävan att få behålla den relativa trygghet som det byggt upp kan barnet selektivt välja vilken information det tar emot. Informerande samtal är därför något mer än att bara tala om saker för barnet.

För att ett nyanlönt barn som uppges vara gift ska kunna sätta sig in i vilka rättigheter och möjligheter barn har i Sverige, krävs att barnet får relevant information och förstår den. Kanske måste informationen ges vid ett flertal tillfällen.

Läs vidare

Socialstyrelsen har tagit fram ett informationsmaterial riktat till barn, som finns på webbplatsen **Koll på soc**, www.kollpasoc.se. Där finns information om barns rättigheter, vad som gäller kring barnäktenskap i Sverige och var barnet kan få stöd och skydd. För information till vuxna om regelverket samt barns rättigheter i Sverige finns ett informationsblad att ladda ner på Socialstyrelsens webbplats.

Förutsättningar för barns delaktighet

Vid en utredning som avses i 11 kap 2 § SoL får barn höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Det framgår av 11 kap 10 § tredje stycket SoL. Av 1 kap 1 § och 3 kap 5 § SoL följer att vårdnadshavaren bör informeras om samtalet innan det genomförs. Barnet har däremot ingen skyldighet att tala med socialtjänsten. Om barnet vill ha med en stödperson i samtalet kan det inte nekas barnet³.

Tillgänglighet är en viktig faktor i socialtjänstens arbete med att uppnå delaktighet för barn. För att uppnå tillgänglighet krävs tillit. Förtroende för och tillit till socialsekreteraren påverkar enskilda barns benägenhet att söka hjälp, prata och berätta saker, barnets vilja att lyfta känsliga frågor och berätta om sina bekymmer samt barnets motivation att ta emot de insatser som föreslås. [37]

³ Proposition 2012/13:10 sid. 42

Barnet är i underläge i förhållande till socialtjänsten redan genom sitt behov av stöd från socialtjänsten. Bristande kunskap om Sverige och i det svenska språket kan förstärka den maktobalansen. Även erfarenheter från möten med myndigheter i hemlandet och felaktiga föreställningar om socialtjänsten kan påverka. Detta innebär att en medmänsklig tillit först måste finnas och utifrån den kan ett förtroende för systemet byggas upp. [37]

Barn ges möjlighet till delaktighet och inflytande genom att exempelvis få uttrycka sin uppfattning om sina behov. Det ställer krav på att sådant som kan hindra en direkt kommunikation med barnet så långt som möjligt undanröjs. Därför är det viktigt att låta barnet självt komma till tals. [6] Genom enskilda samtal kan socialtjänsten säkerställa att barnet får möjlighet att uttrycka sin åsikt.

Viktigt att vara medveten om i mötet med ett barn som uppges vara gift

Det finns en rad faktorer och omständigheter som en socialsekreterare behöver ha kunskap och insikt om och vara lyhörd för i arbetet med barn som uppges vara gifta. För det första att gruppen är heterogen; barnen har olika bakgrund vad gäller kultur, språk, kön, klass, generation samt en egen unik situation. Deras skäl till migration, hur den har gått till, vad de lämnat (familj, andra närstående, vänner, ansvar, kontakt, status, materiellt med mera) varierar också. [37]

Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta kan ha flytt sitt hemland. En flykt innebär ofta att leva under stark psykisk press före flykten och själva flykten innebär inte sällan umbäranden och riskfyllda situationer, ibland även traumatiska upplevelser. Många familjer splittras under långa perioder, då familjemedlemmarna kanske inte vet något om varandras situation. Ovissheten om huruvida de kan få stanna i Sverige eller inte innebär en ytterligare psykisk påfrestning. Alla dessa faktorer kan påverka ett samtal med barnet och därför kan en medvetenhet om dem underlätta förståelsen för barnets beteende och reaktioner. [37]

I Socialstyrelsens rapport *Interkulturellt socialt arbete* lyfts perspektiv som kan ha relevans i mötet med ett barn som uppges vara gift. Bland annat att det kan vara ännu svårare för en flicka eller kvinna att bryta upp från en relation eller bryta med sin familj om hon inte känner till hur samhället i det nya landet fungerar och inte kan språket. [38]

Läs vidare

Du kan läsa mer i **Att samtala med barn - Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso-och sjukvården och tandvården**, ny upplaga kommer 2018

Du kan läsa mer om ett interkulturellt perspektiv i Socialstyrelsens rapport **Interkulturellt socialt arbete**.

Samtal genom tolk

Att kunna samtala genom tolk har stor betydelse för arbetet. Med tolk talar man ofta mer rakt på sak, utan att först bygga upp en tillit i samtalet. Därmed påverkas finkänsligheten, lyhördheten och nyanserna i samtalet. Det krävs därför en särskild medvetenhet och strategier för att hantera de svårigheter som kan uppstå i samtal med hjälp av tolk. [37]

När en myndighet anlitar tolk behöver den se till att tolken är tillräckligt kvalificerad och i övrigt lämplig för uppgiften. Barnets önskemål behöver också vägas in. Under vissa omständigheter kan det till exempel finnas anledning att tillgodose önskemål om att tolken ska ha ett visst kön.

Kammarkollegiet har etiska regler för auktoriserade tolkar i sina tolkföreskrifter (KAMFS 2016:4). Enligt dessa ska tolken bl.a. uppträda yrkesmässigt, återge all information så exakt som möjligt och under det att tolkuppdraget utförs inte ge uttryck för sina åsikter och värderingar eller på annat sätt låta dem påverka tolkningen. En auktoriserad tolk som utför ett tolkuppdrag får inte heller företräda den ena parten inför den andra. Det anges också i föreskrifterna att en auktoriserad tolk, innan denna åtar sig eller fullföljer ett uppdrag, noggrant ska överväga om denna är lämplig att utföra uppdraget.

Tolken ska avsäga sig uppdraget om denna inte är kompetent att utföra det på ett tillfredsställande sätt eller om denna av annan anledning är olämplig för uppdraget. Tolken har en skyldighet att säga ifrån när han eller hon är jävrig, det vill säga är släkt med, är gift eller förlovad med någon av parterna, själv är part i saken eller har agerat i saken för någon av parterna. [39]

Om det finns flera dialekter av det språk som ska tolkas, kan det vara bra att du tar reda på vilken dialekt barnet talar. Auktoriserade tolkar, som har erfarenhet av att tolka för barn, är eftersträfvansvärt. I vissa situationer, till exempel om barnets anonymitet behöver säkras, kan en telefon-tolk vara att föredra.

Läs vidare

Socialstyrelsen har tagit fram foldern **Att samtala genom tolk** som stöd i arbetet med tolk. På Socialstyrelsens webbplats finns också en film som beskriver vad som är viktigt i arbetet med tolk, vilka krav du kan ställa på en tolk och hur du kan förbereda dig inför ett samtal med tolk.

Socialtjänstens handläggning

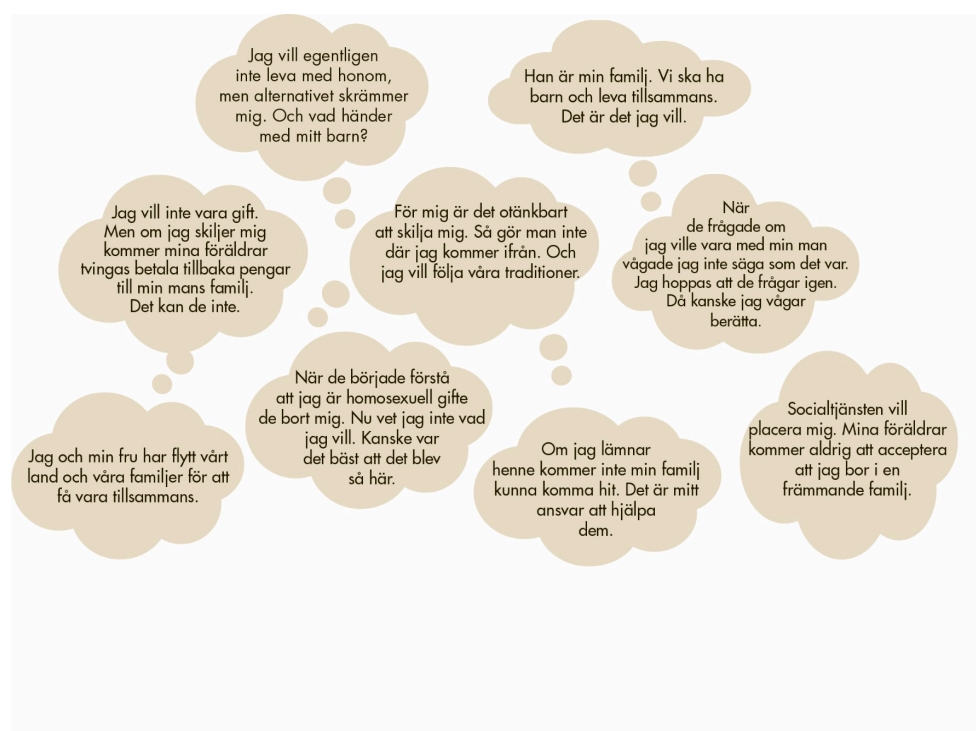
Den vägledning som ges i detta kapitel ska ses som ett komplement till följande av Socialstyrelsens publikationer:

- Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten [4]
- Utredda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen [5]
- Ensamkommande barn – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter [2]
- Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum [6]
- Metodstöd i BBIC – Barns behov i centrum [7]

Att möta ett barn som uppges vara gift

Socialtjänstens arbete med barn måste alltid ha det enskilda barnets behov och situation som utgångspunkt. Varje situation som ett barn befinner sig i är unik. [3]

I mötet med ett barn som uppges vara gift kan socialsekreteraren ställas inför en rad olika scenarier. Vi vill inleda detta kapitel med att illustrera exempel på barns egen bild av sin situation och vad ett barn kan berätta eller tänka i mötet med socialtjänsten. Texten i illustrationen är inte direkta citat. Exempelen är inspirerade dels av socialtjänstens berättelser om de barn de mött, dels av den litteratur som ligger grund för denna vägledning och som belyser situationen för barn som uppges vara gifta.

Illustrationen visar på vikten av att socialtjänsten har en generell kunskap om barnäktenskap som fenomen och på hur viktigt det är att socialtjänsten upprepat ger barnet information och noggrant utreder det enskilda barnets situation och behov av skydd och stöd.

Aktualisering och förhandsbedömning

Barn som uppges vara gifta kan, som alla andra barn, aktualiseras inom socialtjänsten genom en ansökan, en anmälan eller information på annat sätt. Ensamkommande barn aktualiseras först i en ankomstkommun och anvisas sedan till en anvisningskommun. Informationen om att barnet uppges vara gift kan uppmärksammas antingen hos Migrationsverket, i ankomstkommunen eller i anvisningskommunen. Det händer också att informationen kommer fram först i ett senare skede.

Om du misstänker att barnet har ingått äktenskap utomlands behöver frågan ställas till barnet, kanske inte bara vid ett tillfälle utan vid flera.

Informationen om att ett barn uppges vara gift kan även uppmärksammas i någon annan del av socialtjänsten än den del av verksamheten som handlägger ärenden som rör barn och unga, till exempel där man handlägger ansökan om ekonomiskt bistånd. Informationen om barnet behöver då föras över till den del av verksamheten som har ansvaret för att utreda barnets behov av stöd och skydd. I sådana fall behöver man beakta om det finns sekretessgränser mellan verksamheterna och om man i så fall behöver göra en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL.

När ett barn är ensamkommande inleds en utredning, eftersom alla ensamkommande barns behov av skydd behöver utredas. Barnet ska enligt 3 § lagen om god man för ensamkommande barn (Lgeb) så snart det är möjligt tilldelas en god man. Den gode mannen ska enligt föräldrabalken vara en person som är lämplig för uppdraget.

Uppdraget som god man för ensamkommande barn skiljer sig från uppdrag som god man i andra sammanhang. I alla ärenden ska den som utses vara rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig. Det ensamkommande barnets mycket speciella levnadsomständigheter gör att ytterligare krav måste ställas på den som skall förordnas till god man för ett sådant barn. Överförmyndaren måste därför vid sitt beslut fästa särskild vikt vid den utsatta situation som barnet befinner sig i.⁴ Vid bedömningen av vem som kan vara lämplig för uppdraget som god man måste man även beakta att den gode mannen enligt 3 § Lgeb träder i vårdnadshavarens ställe.

Ett barn som uppges vara gift kan även ha kommit till Sverige tillsammans med sina föräldrar vilket kan komma till socialtjänstens kännedom på flera olika sätt. Barnet kan också vara aktuellt i den sociala barn- och ungdomsvården av andra orsaker än att det uppges vara gift.

Omedelbar skyddsbedömning

När socialnämnden får en anmälan om oro för ett barn ska nämnden enligt 11 kap. 1 a § första stycket SoL genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av skydd. Om anmälan avser ett barn som uppges vara

⁴ Proposition 2004/05:136 Stärkt skydd för ensamkommande barn sid. 35

gift och som är under 15 år behöver socialtjänsten ta ställning till hur barnets rätt till skydd mot sexuella handlingar ska säkerställas.

Bedömningen ska dokumenteras. Enligt förarbetena ska skyddsbedömningen göras samma dag eller senast dagen efter om anmälan kommer in sent på dagen.⁵ I 5 kap. 2 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS, framgår vad dokumentationen av den omedelbara skyddsbedömningen ska innehålla.

När ska en utredning inledas?

Om barnet eller barnets vårdnadshavare har gjort en ansökan ska en utredning inledas. Om en anmälan eller information på annat sätt har inkommit kan en utredning inledas direkt eller efter en förhandsbedömning. I förhandsbedömningen får kontakt tas med barnet, vårdnadshavarna och eventuell god man för att informera om innehållet i anmälan och ge dem möjlighet att bemöta uppgifterna i anmälan. Om några uppgifter hämtas in från utomstående personer anses en utredning ha inletts. [7]

JO har i beslut gällande Malmö kommuns handläggning av ärenden som rör ensamkommande barn som är gifta skrivit att kännedom om att ett ensamkommande barn är gift med en vuxen person, som regel bör leda till att en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inleds. JO påtalar i sitt beslut att när det gäller barn som kan vara i behov av skydd eller stöd har socialnämnden ett långtgående utredningsansvar. I utredningen behöver socialtjänsten bland annat noga undersöka om den inställning som barnet förmedlar i sina kontakter med socialtjänsten är ett uttryck för barnets verkliga vilja. Förutsättningarna för äktenskapet och barnets möjlighet att göra ett eget val bör så långt som möjligt klarläggas.⁶ Det är viktigt att vara medveten om att ett barn som uppges vara gift och som befinner sig i Sverige tillsammans med sina vårdnadshavare, kan befinna sig i en mycket utsatt situation och att socialnämndens långtgående utredningsansvar gäller även för dessa barn.

När socialnämnden får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Det framgår av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer.

Läs vidare

En förutsättning för att socialtjänsten ska kunna erbjuda en våldsutsatt adekvat vård, stöd och hjälp är att våldsutsattheten upptäcks. I Socialstyrelsens handbok **Våld – handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer**, kan du läsa mer om hur du kan ställa frågor kring eventuell utsatthet för våld.

⁵ Proposition 2012/13:10 sid. 60

⁶ JO:s beslut den 15 juni 2016, dnr 394-2016, 476-2016 och 692-2016

15-årsgränsens betydelse

Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i ärenden som handläggs enligt 11 kap. 10 § SoL. Det betyder att bistånd enligt SoL inte kan beslutas mot barnets vilja.

Om barnet är under 15 år behöver särskilda ställningstaganden göras. Utgångspunkten i den svenska lagstiftningen är att ett barn under 15 år har en absolut rätt till skydd mot sexuella handlingar. Den som har samlag eller genomför annan sexuell handling med barn under 15 år gör sig skyldig till sexualbrott enligt 6 kap. 4-5 §§ i brottsbalken. Barnets rätt till och behov av skydd mot sexuella handlingar är en av de faktorer som behöver säkerställas i socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn som uppges vara gifta. Läs mer om utredning och placering under rubriken *Utredning av familjehem till ett barn som uppges vara gift*.

Socialnämnden behöver, utifrån barnets absoluta rätt till skydd mot sexuella handlingar, också ta ställning till om det ska göras en polisanmälan angående brott mot barn om barnet är under 15 år och uppges vara gift. Läs mer under rubriken *Brott mot barn*.

Utredning

Utifrån kunskapen om de risker som ett barnäktenskap utgör behöver det enskilda barnets situation noggrant och omsorgsfullt utredas. JO har i ett beslut gällande socialtjänstens handläggning av ensamkommande barn som uppges vara gifta, uttalat att ett till två samtal i de flesta fall inte kan betraktas som tillräckligt⁷.

Situationen för de barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta skiljer sig åt, exempelvis avseende ålder, härkomst, utbildningsnivå och livserfarenheter. Även på vilket sätt och med vem barnen kommer till Sverige varierar. Det kan vara barn som kommer

- till någon som barnet uppges vara gift med, som redan bor i Sverige
- tillsammans med den person som barnet uppges vara gift med, som också är ett barn
- tillsammans med den person som barnet uppges vara gift med, som är vuxen
- ensam, utan den person som barnet uppges vara gift med.

Socialtjänsten har också berättat om barn som kommit till Sverige, med någon de uppger sig vara gift med, i syfte att fly från hot om tvångsäktenskap med någon annan person i hemlandet [3].

Det enskilda barnets situation är utgångspunkten för hur utredningen planeras och genomförs. Om barnet har egna barn påverkar även det utredningen. Den behöver som andra utredningar genomföras på ett respektfullt sätt och i nära samarbete med barnet vårdnadshavare/god man/särskilt förordnad vårdnadshavare.

I kontakt med kommuner med erfarenhet av att ta emot barn som uppges vara gifta, har det visat sig att det inte är ovanligt att barnet självt anger en

I vägledningens kunskapsdel hittar du mer information om vilka risker som är förknippade med barnäktenskap och vilka konsekvenser det kan få för ett barn. Där finns också flera hänvisningar till andra kunskapskällor för fördjupning.

⁷ JO:s beslut den 15 juni 2016, dnr 394-2016 mfl.

vilja att få bo tillsammans med sin den de uppges vara gift med. Kommuner har också beskrivit situationer där barnet själv valt att bo med den person som barnet uppges vara gift med och inte med sina föräldrar. [3]

För att kunna genomföra utredningen så att den leder fram till en bedömning av det enskilda barnets behov, behöver socialtjänsten bland annat ta ställning till vad som behövs för att barnet ska kunna eller våga uttrycka sin åsikt. Socialtjänsten behöver till exempel överväga om barnet under utredningstiden behöver, och det i sådant fall finns stöd i lag, placeras separerat från den person som barnet uppges vara gift med. Om barnet är under 15 år behöver särskilda ställningstaganden göras, utifrån att barn under 15 år har en absolut rätt till skydd mot sexuella handlingar.

Det kan även finnas behov av att fatta beslut om andra insatser under utredningstiden.

I de fall då barnet har egna barn finns fler faktorer att beakta i handläggningen. Om det kan du läsa mer under avsnittet *Barn som har egna barn*.

Kontinuerliga risk- och skyddsbedömningar

I handboken *Utreda barn och unga* klargörs att barnets eller den unges behov av skydd kan behöva övervägas vid flera tillfällen under en utredning om skydd eller stöd [5]. Detta kan vara särskilt viktigt om barnet som uppges vara gift har tackat nej till de insatser som barnet bedömts vara i behov av under utredningstiden.

Av 6 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer, framgår att i en utredning som gäller den som är under 18 år och har utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående ska socialtjänsten bedöma risken för ytterligare våld. I allmänna råd till 5 kap. 1 § anges också att standardiserade bedömningsmetoder bör användas.

BBIC som stöd i utredningen

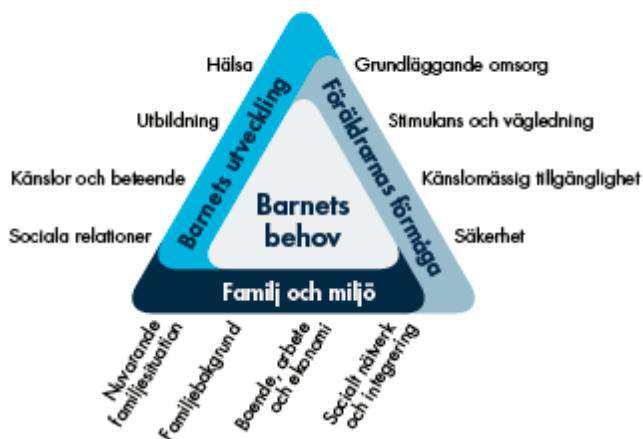
Enligt Socialstyrelsens allmänna råd och föreskrifter (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga, bör en utredning till skydd eller stöd för ett barn inriktas på barnets situation och behov samt på hur dess behov tillgodoses. Planeringen bör göras i nära samråd med barnet utifrån barnets ålder och mognad och barnets vårdnadshavare/god man/särskilt förordnad vårdnadshavare.

Om nya eller ändrade omständigheter uppstår under utredningen bör nämnden överväga om planeringen behöver ändras.

Ett sätt att säkerställa att utredningen blir noggrann och omsorgsfull är att använda *Barns behov i centrum* (BBIC) som stöd i utredningsarbetet. *BBIC:s grundbok* [6] och *BBIC:s metodstöd* [7] ger konkret stöd och hjälp i att utreda barns och ungas situation, även när det gäller barn som kommit till Sverige och som uppges vara gifta.

I BBIC presenteras *risk- och skyddsfaktorer* och *viktiga aspekter* under triangelns alla delområden. De viktiga aspekterna är tänkta att vara ett stöd för socialsekreteraren i utredningen; de är alltså inte tänkta att användas som direkta frågor eller som en intervjumall i kontakten med barnet eller föräldrar/god man/ särskilt förordnad vårdnadshavare.

I en utredning som rör ett barn som uppges vara gift finns det relevanta områden och delområden i BBIC-triangelns alla tre delar som behöver utforskas för att få en helhetsbild av barnets situation. Det gäller oavsett om barnet är ensamkommande barn eller har kommit med vårdnadshavare.

Nedan följer exempel på områden och delområden från BBIC-triangeln som socialsekreteraren behöver vara särskilt uppmärksam på, med tanke på de risker som kan finnas med barnäktenskap. Det kan finnas ytterligare eller andra områden och delområden som utredningen behöver fokusera på för det barn som utreds.

Familj och miljö

Familjebakgrund

Föräldrarnas erfarenheter från sin uppväxt

Viktiga aspekter

- Har föräldrarna upplevt svår förlust eller kris som inte övervunnits?
- Missbruk, hedersrelaterad problematik i familjen, krig eller förföljelse?

Socialt nätverk och integrering

Familjens sociala nätverk och integrering

Viktiga aspekter

- Hur ser kontakten ut med släktingar, grannar och andra viktiga personer?
- Finns problematiska relationer inom nätverket?

Barnets utveckling

Hälsa

Hälsa och utveckling

Viktiga aspekter

Hur är barnets allmänna hälsotillstånd? Lider barnet av posttraumatisk stress (PTSD)?

Har barnet skador till följd av våld eller övergrepp (t.ex. blåmärken, rivmärken, rodnader, frakturer, könssjukdom)? Har barnet varit utsatt för könsstympning?

Utbildning

Trivsel och närvaro

Viktiga aspekter

- Vilken skolform deltar barnet i?
- Trivs barnet i skolan? Har barnet hög frånvaro från idrottslektioner?
- Har barnet hoppat av skolan?

Lek och fritid

Viktiga aspekter

- Deltar barnet regelbundet i fritidsaktiviteter med andra barn?
- Finns det hinder för att barnet ska kunna delta i fritidsaktiviteter?

Känslor och beteende

Känslor och temperament

Viktiga aspekter

- Är barnet oftast glad och nöjd?
- Är barnet nedstämt, lesset eller visar tecken på oro eller rädsla?

Identitet

Viktiga aspekter

- Är barnet tryggt i sin identitet och tillhörighet?

Om barnet har utländsk eller minoritetsbakgrund:

- Vad har barnet för kunskap om och inställning till sitt ursprung vad gäller familj, släkt, hemland, språk, kultur och eventuell religion?
- Vad har barnet för relation till majoritetskulturen; finns det lojalitetskonflikter, en tvärkulturell identitet?

Sociala relationer

Våld, övergrepp och utnyttjande

Viktiga aspekter

- Har barnet blivit utsatt för känslomässigt lidande, nedvärderande omvärden eller nedbrytande behandling?
- Utsatts barnet för kritik, orimligt hårda bestraffningar eller krav, hån, påtvingad isolering från sociala kontakter eller åldersanpassade aktiviteter?
- Har barnet blivit utsatt för våld, hot eller kränkning av nuvarande eller tidigare pojkvän eller flickvän?
- Blir barnet begränsat i sitt vardagsliv (t.ex. gällande klädsel, pojkvän, flickvän, umgänge, rörelsefrihet och fritid)?
- Blir det äldre barnet begränsat i sina livsval (t.ex. val av utbildning, arbete eller partner)?
- Har barnet utsatts för hot, kränkningar, tvång, förföljelse eller våld i hederns namn (t.ex. utifrån faktiska eller påstådda beteenden i frågor om oskuld och kyskheter, hbtq-identitet)?
- Har barnet utsatts för oralt, vaginalt eller analt sex?
- Har någon exploaterat barnet sexuellt (t.ex. människohandel, sexuella handlingar mot ersättning, barnpornografi)?
- Är barnet utlämnat till vuxna som kan ha för avsikt att skada eller utnyttja barnet?

Föräldrars förmåga

Säkerhet

Skydd mot psykiskt och fysiskt våld

Viktiga aspekter

Om det har framkommit under Sociala relationer att barnet utsatts för eller riskerar att utsättas för psykiskt eller fysiskt våld:

- Hur ser föräldrarna på situationen?
- Har föräldrarna förmåga att skydda barnet nu och framöver?
- Vad behöver hända för att barnet inte ska utsättas för psykiskt eller fysiskt våld igen?
- Har föräldrarna förståelse för våldets skadliga effekter och för vad barnet eventuellt behöver för stöd?

Skydd mot sexuella övergrepp och sexuell exploatering

Viktiga aspekter

Om det har framkommit under Sociala relationer att barnet utsatts för eller riskerar att utsättas för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering:

- Hur ser föräldrarna på situationen?
- Har föräldrarna förmåga att skydda barnet nu och framöver?
- Vad behöver hända för att barnet inte ska utsättas igen?
- Har föräldrarna förståelse för övergreppens skadliga effekter och för vad barnet eventuellt behöver för stöd?

Särskilt för ensamkommande barn

Även för ensamkommande barn som uppges vara gifta gäller att deras behov ska utredas utifrån samma regler och rutiner som gäller för alla andra utredningar av barn och unga.

Det ensamkommande barnet har rätt till en god man och vid beslut om uppehållstillstånd har barnet rätt till en särskilt förordnad vårdnadshavare. Den gode mannen/den särskilt förordnade vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnet, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga.

I likhet med vad som gäller för vårdnadshavare, bör den gode mannen/den särskilt förordnade vårdnadshavaren ta den hänsyn till barnets synpunkter och önskemål som dess ålder och utveckling kan ge anledning till⁸.

Om utredningen leder fram till placering eller andra insatser enligt SoL krävs samtycke både från den gode mannen/den särskilt förordnade vårdnadshavaren och från barnet om det har fyllt 15 år [2].

⁸ Jmf proposition 2014/05:136 sid. 29

Kontakt med biologiska föräldrar

Så länge barnet inte har sina föräldrar i landet och har en god man/särskilt förordnad vårdnadshavare, är det den gode mannen/den särskilt förordnade vårdnadshavaren som har det juridiska ansvaret för barnet. Föräldrarna till ett ensamkommande barn kan dock fortsätta att vara aktiva i sitt barns liv och påverka barnet på olika sätt.

Trots att den gode mannen/den särskilt förordnade vårdnadshavaren har beslutanderätten, behöver inte föräldrarna uteslutas från utredningen. I Socialstyrelsens tidigare arbete med att analysera socialtjänstens arbete med ensamkommande barn har det uppmärksammats att kontakten med de biologiska föräldrarna kan vara viktig för barnen och kan ge ett mervärde i utredningen [40]. Det ensamkommande barnets förutsättningar att ha kontakt med föräldrar och andra närstående varierar. Socialtjänsten måste vara beredd på att på olika sätt underlätta och stödja denna kontakt om det kan ske på ett säkert sätt. [2]

Innan en kontakt med föräldrarna till ett ensamkommande gift barn tas i utredningen är det viktigt att ta ställning till om det är sannolikt att kontakten kommer vara till gagn för barnet eller om det finns risker med att kontakt tas.

Om barnet uppges vara gift behöver det noga utredas och vägas in i bedömningen hur en kontakt med föräldrarna skulle kunna påverka barnet och barnets situation.

Om kontakt tas med föräldrarna måste den information som kontakten ger vägas mot det som barnet självt och den gode mannen/den särskilt förordnade vårdnadshavaren ger uttryck för, i syfte att komma fram till vad som är barnets bästa.

Ankomst- och anvisningskommuners samarbete

Om barnet som uppges vara gift är ett ensamkommande barn behövs, utöver den omedelbara skyddsbedömningen, ett beslut om hur barnet ska placeras. Ankomstkommunen har här ett särskilt ansvar för att

- ha ett samarbete med Migrationsverket som ansvarar för vart den person barnet uppges vara gift med ska anvisas.
- ge barnet information.
- ta ställning till barnets omedelbara behov av skydd.
- ge relevant information till anvisningskommunen.

Så fort barnet anvisats till en kommun behöver ett samarbete mellan ankomst- och anvisningskommunen påbörjas för att säkerställa att barnets behov av skydd och stöd tillgodoses i anvisningskommunen.

Vid beslut om placering

Regelverk kring samtycke

I Socialstyrelsens analys av socialtjänstens handläggning av barn som uppges vara gifta framkom att dessa barn placerats enligt SoL, trots att samtycke till den beslutade insatsen saknades. Socialnämndens verksamhet ska enligt 1

kap. 1 § SoL bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Det är det inte möjligt att med stöd av SoL besluta om insatser mot den enskildes vilja.

Ett barn som har fyllt 15 år har, enligt 11 kap. 10 § SoL, rätt att föra sin egen talan. Det betyder att beslut enligt SoL inte kan fattas mot barnets vilja. Det finns därför inga möjligheter att utan samtycke separera barn över 15 år som uppges vara gifta från den som de uppges vara gift med, om det inte finns grund för LVU. Socialtjänsten har dock ansvar för att på olika sätt försöka motivera barnet till att ta emot en viss insats. [5]

När samtycke till placering saknas

Socialnämnden har enligt 5 kap. 1 § SoL ett särskilt ansvar att följa barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt. Det är därför viktigt att socialtjänsten inte utan vidare släpper kontakten när ett barn har visat tecken på en ogynnsam utveckling. Detta gäller även när barnet, vårdnadshavarna eller god man inte samtycker till de frivilliga insatser som socialtjänsten föreslagit, eller när förhållandena ger anledning till oro men förutsättningarna för LVU inte är uppfyllda.⁹

I Socialstyrelsens rapport om socialtjänstens handläggning av barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta, framkommer att det inte är ovanligt att barn som uppges vara gifta tackar nej till en placering som innebär att de inte får bo med den de uppges vara gift med [3]. Om ett barn över 15 år väljer att bo tillsammans med den person som barnet uppges vara gift med, behöver barnets situation noggrant utredas utifrån de risker som är förknippade med barnäktenskap.

När barnet är över 15 år kan det i praktiken vara svårt för socialtjänsten att påverka var barnet bor om barnet inte samtycker till de insatser socialtjänsten föreslår och om LVU-kriterier inte är uppfyllda. Socialtjänsten kan inte erbjuda andra insatser än sådana som bedöms kunna tillgodose barnets behov. Om samtycke saknas till de insatser som socialtjänsten anser behövs och det heller inte finns grund för tvångsåtgärder, saknas förutsättningar för insatser enligt SoL. Detta inkluderar insats i form av placering. Denna situation fråntar dock inte socialnämndens ansvar för barnet.

JO har uttalat sig om ett ensamkommande gift barn. JO skriver att det framstår som rimligt och angeläget att socialnämnden, i de fall där ett behov av insatser har konstaterats men barnet inte samtycker till insatsen och förhållandena inte är sådana att LVU kan tillämpas, inte utan vidare släpper kontakten med barnet, utan att man gör en uppföljning av barnets situation.¹⁰

Motivera till öppna insatser

I de fall ett barn som uppges vara gift och som är över 15 år inte samtycker till en placering, kan andra insatser som helt eller delvis möter barnets behov övervägas och erbjudas barnet. Det kan handla om olika former av öppna insatser. Till exempel kan en samtalskontakt eller en kontaktperson, med uppdrag att kontinuerligt ge barnet information om sina rättigheter, följa och stötta barnets utveckling och säkerställa barnets skolgång. Barn som har fyllt

⁹ Proposition 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen sid. 101

¹⁰ JO:beslut den 15 juni 2016, dnr 394-2016 mfl.

15 år kan själva begära insatsen kontaktperson och då kan den beviljas även om vårdnadshavaren/den gode mannen motsätter sig det. Det framgår av 3 kap. 6 b § SoL.

Genom uppföljning av insatsen kan socialtjänsten följa barnets situation och ge barnet information och vid behov göra risk- och skyddsbedömningar. Om det framkommer information som tyder på att barnet är i behov av andra insatser än den/de som pågår, behöver en ny utredning inledas. På detta sätt kan socialtjänsten följa barnet över tid och säkerställa barnets behov av stöd och skydd så långt det är möjligt.

Omhändertagande med stöd av LVU

Om de insatser som beviljats inte är tillräckliga, barnet och vårdnadshavare inte samtycker till insatser enligt SoL och det av en utredning framkommer sådan oro för barnet att kriterierna för vård enligt LVU kan vara uppfyllda, behöver socialtjänsten överväga en ansökan om vård enligt LVU.

För att kunna bereda vård enligt LVU måste tre förutsättningar vara uppfyllda:

- Ett missförhållande ska föreligga med anknytning till den unges¹¹ hemmiljö (de så kallade miljöfallen) eller till den unges eget beteende (de så kallade beteendefallen).
- Missförhållandet ska medföra en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.
- Den vård som behövs kan inte ges på frivillig väg.

För att vård ska kunna beslutas i de så kallade miljöfallen krävs att missförhållandena är något av följande; fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet. I de så kallade beteendefallen ska missförhållandena vara något av följande; missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. (2 och 3 §§ LVU)

För ett ingripande med stöd av lagen krävs att det är fråga om en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling. Det måste alltså finnas konkreta omständigheter som talar för att risk föreligger.¹²

När LVU kan användas för att skydda ett barn som uppges vara gift

Det finns inte så mycket praxis som vägledning för hur situationen för ett barn som uppges vara gift skulle bedömas i förhållande till förutsättningarna för vård enligt LVU. I förarbetena har det lyfts fram några exempel som visar på vad som avses med vissa begrepp i lagen. Exempelen tjänar som vägledning och visar på vilken typ av och karaktär på omständigheter som man avsett ska föreligga för att vara ett sådant missförhållande som krävs för vård enligt LVU.

Med "otillbörligt utnyttjande" avses i första hand att någon av föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt. Ett annat exempel är att man på den unge lägger ett

¹¹ LVU omfattar i vissa fall även unga personer som är mellan 18 och 21 år gamla, och lagen använder begreppen unga eller den unge som samlingsnamn för barn och unga. Denna vägledning omfattar däremot enbart barn under 18 år.

¹² Proposition 1989/90:28 Vård i vissa fall av barn och unga s. 62

så stort självständigt ansvar för familjen när det gäller att ta hand om syskon eller föräldrarna själva och att barnet riskerar att ta skada av det.

Under uttrycket "brister i omsorgen" nämns som exempel situationer då barnet utsätts för vanvård. Det kan vara fråga om att den materiella omsorgen om barnet brister allvarligt så att barnets hälsa äventyras eller att tillsynen eftersätts så att barnet inte får det skydd som är nödvändigt med hänsyn till hans eller hennes ålder. Hit hör också fall då föräldrarna inte medverkar till att barnet får nödvändig medicinsk behandling. Även fall av psykisk och känslomässig försummelse faller under uttrycket. Med detta avses fall där barnets känslomässiga eller psykiska behov allvarligt eftersätts, vilket i sin tur kan bero på missbruk eller psykisk störning hos någon av föräldrarna.

Uttrycket "något annat förhållande i hemmet" avser att täcka alla de situationer i hemmet som kan medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Närmast är det fråga om fall där missförhållanden i hemmet inte i första hand beror på vårdnadshavaren själv utan på till exempel en sambo till denne. Med "hemmet" menas både föräldrahemmet och annat hem där den unge stadigvarande vistas. Begreppet "hemmet" har också en abstrakt betydelse. Det kan sålunda avse inte bara bostaden utan alla de situationer då barnet direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens eller annan fostrares inflytande.

Med "socialt nedbrytande beteende" menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Det bör framhållas att det dessutom alltid krävs att beteendet skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Detta får till exempel anses vara fallet om en tonåring uppehåller sig annat än tillfälligt i en olämplig miljö.¹³

Överväga placering i nätverket

Vad som är bäst för barnet ska, enligt 1 kap. 2 § SoL, alltid beaktas och vara avgörande vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn. När ett barn placeras ska det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Det framgår av 6 kap. 5 § SoL. Att det finns släktingar som vill ta hand om barnet innebär inte några garantier för att just detta hem kan tillförsäkra barnet god vård.¹⁴

Socialstyrelsen gjorde under 2016 och 2017 tre analyser av läget inom socialtjänsten utifrån den rådande flyktingsituationen. Delrapport 3, som publicerades den 26 juni 2017, fokuserade bland annat på barn som är nätverksplacerade. Analysen visade att flickor ofta placeras i nätverkshem. [40]

I Socialstyrelsens analys av socialtjänstens handläggning av barn som uppges vara gifta, framkom att socialtjänsten placerade många av dessa barn i nätverkshem, antingen hos barnets släktingar eller hos släktingar till den person som barnet uppgavs vara gift med [3].

Av svar som inkommit i remissförfarandet av denna vägledning framgår det att det förekommer att barn har skickats från hemlandet till en specifik familj inom familjens nätverk för att de ska giftas inom familjen.

¹³ Proposition 1989/90:28 Vård i vissa fall av barn och unga sid. 65, 67 och 108

¹⁴ Proposition 1996/97:124 sid. 114

Utredning av familjehem till ett barn som uppges vara gift

Vid en familjehemsutredning ska socialnämnden bedöma hemmets allmänna förutsättningar för att erbjuda barn vård som är trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet. Nämnden ska dessutom bedöma om hemmet har förutsättningar för att tillgodose det tilltänkta barnets specifika behov. Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma förekomsten av våld mot närstående, annan brottslighet, missbruk eller andra omständigheter i det tilltänkta familjehemmet som kan äventyra ett barns eller en ung persons trygghet och säkerhet.¹⁵

Ett barn som är under 15 år har behov av ett absolut skydd mot sexuella handlingar. En uppgift om att ett barn under 15 år uppges vara gift med en vuxen person måste utredas omsorgsfullt av socialnämnden. Ett barn som inte har fyllt 15 år och som har en sexuell relation med en vuxen person utsetts för brott (6 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken).

En uppgift om att ett barn under 15 år uppges vara gift med eller har en äktenskapsliknande relation till, till exempel, en son i ett tilltänkt familjehem är en uppgift av sådan art att det framstår som olämpligt med en placering av barnet i det hemmet med stöd av bestämmelserna i socialtjänstlagen. De eventuella skyddsfaktorer som finns i familjehemmet kan i ett sådant fall inte väga upp den risk som en placering i familjehemmet innebär för barnet. En annan sak är att familjen i många fall ändå kan och bör kvarstå som viktiga personer för barnet.¹⁶

Vid utredningen behöver det klargöras att en placering i nätverket verkligen kan ge barnet den omvårdnad och det stöd och skydd som placeringen syftar till. Vid den bedömningen behöver det även beaktas att hedersrelaterat våld och förtryck ofta utövas av hela familjer, släkter eller klaner.

Den person barnet uppges vara gift med kan aldrig medges att vara familjehem

Socialstyrelsens rapport om socialtjänstens handläggning av barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta har visat att kommuner ibland har övervägt att familjehemsplacera barn hos sin make/maka [3]. Socialnämnden har enligt 6 kap. 7 § SoL en skyldighet gentemot barn som placerats att medverka till en god vård och fostran och i övrigt gynnsamma levnadsförhållanden.

En familjehemsutredning bör belysa om de blivande vårdarna utgör en lämplig familjesammansättning och om det föreligger goda förhållanden för barnet. Utredningen bör utmytna i en bedömning av familjehemsföräldrarnas vilja och förmåga att ge barnet behövlig omsorg och att tillgodose särskilda behov hos barnet.¹⁷

Det ligger i sakens natur att en person som barnet uppges vara gift med, inte kan tillgodose barnets behov och ge barnet en god vård och fostran på det sätt som en familjehemsförälder ska göra enligt SoL. Om den person som barnet uppges vara gift med även skulle ha rollen som familjehemsförälder

¹⁵ 4 kap. 1 och 2 §§ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende

¹⁶ JO:s beslut den 20 december 2017 dnr 1556-2017

¹⁷ Proposition 1989/90:28 Vård i vissa fall av barn och unga sid. 97

skulle barnets utsatthet kunna förstärkas, riskera att leda till intressekonflikter eller att barnets rättigheter kränks. Att låta en person som barnet uppges vara gift med bli familjehemsförälder är därför inte förenligt med intentionen i SoL och går också stick i stäv med synen på barnäktenskap i svensk rätt. Det samma gäller för en privatplacering. [3]

Barn som har egna barn

Socialstyrelsens rapport om socialtjänstens handläggning av barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta, vittnar om att de allra flesta av dessa barn själva är föräldrar. I arbetet med rapporten framkom att barnen antingen kom till Sverige med ett eller flera barn, att flickorna var gravida när de kom eller att de blev gravida under den tid som socialtjänsten hade kontakt med dem. [3]

Det lilla barnets föräldrar är, oavsett ålder, vårdnadshavare för sitt barn. Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov blir tillgodosedda. Minderåriga föräldrar kan däremot inte vara förmyndare. Om båda föräldrarna är minderåriga ska överförmyndaren eller någon annan behörig ansöka hos tingsrätten om förordnande av en förmyndare som ska förvalta omyndigas tillgångar och företräda dem i angelägenheter som rör tillgångarna. Dessa regler finns i föräldrabalken.

Att ett barn som uppges vara gift själv är förälder får betydelse för socialtjänstens handläggning. Man behöver överväga huruvida det lilla barnets behov behöver utredas. Om en utredning inleds behöver socialtjänsten bedöma, utreda och följa upp insatser utifrån två barns behov och dessa behov kan ibland vara motstridiga.

Barn har enligt 6 kap. 2 a § föräldrabalken rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. I bestämmelsen anges att:

Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid (...) barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

I de fall det äldre barnet är i behov av skydd från den andra föräldern behöver båda barnens behov beaktas, både på kort och på lång sikt. Var det lilla barnet ska placeras och hur det ska ges möjlighet till att få tillgång till båda föräldrarna är ställningstaganden som behöver göras i det enskilda fallet.

Samverkan när barn har barn

Att barn är gravida eller har barn innebär kontakt med mödra- och barnavårdscentralen. Socialtjänsten ska i enlighet med 5 kap. 1 a § SoL i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med andra aktörer som berörs. När barn som uppges vara gifta har barn kan samverkan utgöra ett viktigt verktyg i utrednings- och uppföljningsarbetet. I SOSFS 2014:6 anges att samverkan med andra huvudmän bör syfta till att dels få en god helhetsbild av barnets situation och dels samordna eventuella insatser.

Att samverka och samordna de stödjande insatser som ges kan bidra till att skapa trygghet för hela familjen.

Brott mot barn

I SOSFS 2014:6 anges att om det finns en misstanke om brott mot ett barn enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, bör en polisanmälan skyndsamt göras, såvida det inte strider mot barnets bästa. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras.

Det behöver inte finnas någon misstänkt gärningsperson, utan det är just misstanken om ett brott som anmäls.

Barnets behov av skydd, brottets svårighetsgrad, barnets relationer till den misstänkte gärningsmannen och barnets tänkbara reaktioner om en anmälan görs, är omständigheter som socialnämnden enligt JO behöver väga in i sitt ställningstagande¹⁸.

De risker som ett barnäktenskap kan medföra i form av sexualbrott, våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck gör att socialtjänsten behöver vara uppmärksam på barnets situation och ta ställning till om polisanmälan ska göras [3].

Följa upp beslutade insatser

Socialnämnden ska enligt 6 kap. 7 b § SoL noga följa de barn och unga som är placerade utanför det egna hemmet genom regelbundna personliga besök, enskilda samtal med barnet samt samtal med dem som tagit emot barnet i sitt hem. Det primära syftet med uppföljningen är att se till att vården är rättssäker och trygg samt utgår från de vård- och genomförandeplaner som upprättats¹⁰.

När det gäller ett barn som uppges vara gift, oavsett om det är placerat utan eller tillsammans med den person barnet uppges vara gift med, är det av stor vikt att ha täta uppföljningar för att följa barnets utveckling, säkerställa barnets eventuella behov av stöd och skydd samt att ge fortlöpande information om barnets rättigheter i Sverige. Att förstå hur det svenska samhället fungerar och vilka rättigheter som ett barn har i Sverige tar olika lång tid för olika barn. Täta uppföljningar kan ge bättre förutsättningar för att bygga förtroende och ge möjlighet för barnet att föra fram sina egna önskemål.

Även när det gäller öppenvårdsinsatser behöver socialtjänsten genomföra regelbundna uppföljningar under den tid som insatsen pågår. Syftet är att stämma av om insatsen fungerar som avsett och om den uppfyller de mål som är uppsatta för insatsen. [6]

Då ett barn som uppges vara gift inte har samtyckt till en placering men samtyckt till en öppenvårdsinsats, ger uppföljningen av insatsen möjlighet för socialtjänsten att ha en regelbunden kontakt med barnet och därigenom också en möjlighet att upprepat informera barnet om dess rättigheter och vid behov ge ytterligare stöd. Om de insatser som beviljats, till följd av brist på samtycke, endast delvis svarar upp mot de behov som framkommit av utredningen, kan det finnas anledning till tätare uppföljning av insatsen.

¹⁸ JO:s beslut den 30 maj 2011 dnr 2133-2010

Samverkan

Socialnämnden har enligt 5 kap. 1 a § SoL en särskild skyldighet att samverka med andra samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa.

I en utredning som gäller ett barn som uppges vara gift, och i uppföljningen av insats, är det viktigt att socialtjänsten samverkar med skola samt hälso- och sjukvård för att säkerställa barnets rätt till utbildning, rätt till hälso- och sjukvård samt ge barnet möjlighet till information om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Att uppmärksamma barn som uppges vara gifta är ett ansvar för fler samhällsaktörer än socialtjänsten. Även i detta avseende är skola samt hälso- och sjukvård viktiga för att uppmärksamma barnets situation.

Dessa och andra aktörer som möter barn i sin dagliga verksamhet behöver identifiera barn som uppges vara gifta och göra en anmälan om oro för barn som far illa till socialtjänsten [3]. Migrationsverket har en särskilt viktig roll när det gäller att tidigt identifiera barn som uppges vara gifta. Myndigheten har tagit fram en rutin, en så kallad standard, för handläggningen av ärenden rörande dessa barn [18].

Referenser

1. Utvidgat hinder mot erkännande av utländska barnäktenskap. Delbetänkande av utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv. SOU 2017:96.
2. Socialstyrelsen. Ensamkommande barn och unga – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter. 2016.
3. Socialstyrelsen. Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. 2017.
4. Socialstyrelsen. Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten. 2015.
5. Socialstyrelsen. Utredda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen. 2015.
6. Socialstyrelsen. Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum. 2015.
7. Socialstyrelsen. Metodstöd för BBIC – Barns behov i centrum. 2016.
8. Pandey, S. The road from millennium development goals to Sustainable development goals by 2030: Social Work's Role in Empowering Women and Girls. Journal of Women and Social Work. Volume 32(2), 2017.
9. FN:s kommitté för barnets rättigheter. Barnrättskommitténs allmänna kommentar, nr 4, 2003, reviderad 2014.
10. Regeringskansliet. <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/jamstalldhet>
11. FN. Joint general recommendation no 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment no 20 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices. 2014
12. Svenska FN förbundet. <http://fn.se/vi-gor/vi-granskar-och-paverkar/stoppa-barnaktenskap/faq>
13. UNICEF. United Nations Children's Fund, Ending Child Marriage: Progress and prospects. 2014.
14. Kopelman, L. The forced Marriage of Minors: a neglected form of child abuse. The Journal of Law, Medicine & Ethics. Volume 44, 2016.
15. UNICEF Sverige. <http://unicef.se/fakta/barnaktenskap>
16. Länsstyrelsen Östergötland. <http://www.hedersfortryck.se>
17. Migrationsverket. Är du gift? Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige. 1.3.4-2016-22097.
18. Migrationsverket. Standard för handläggning av ärenden rörande gifta barn. 2017.
19. Socialdepartementet. Uppdrag att stödja genomförandet och uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. S2017/01221/JÄM.
20. FN:s kommitté för barnets rättigheter. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer, nr 4, 2003.
21. Kidman, R. Child marriage and intimate partner violence: a comparative study of 34 countries. International Journal of Epidemiology. Volume 46 (2), 2017.

22. Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5. Gift mot sin vilja.
23. Socialstyrelsen. Vänd dem inte ryggen – Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck. 2017.
24. Regeringen. Skr.2007/08:39. Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer.
25. Socialstyrelsen. Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. 2016.
26. Polismyndigheten. Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 18. 2017.
27. Länsstyrelsen Stockholm. Människohandel med barn – Nationell kartläggning 2012 – 2015. Rapport 2015:30.
28. Socialstyrelsen. Kvinnlig könsstympning – ett stöd för hälso- och sjukvårdens arbete. 2016.
29. Socialstyrelsen. Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning - En uppskattning av antalet. 2015.
30. Socialstyrelsen. Underlag till handlingsplan mot könsstympning av flickor och kvinnor. 2018.
31. Thapar-Björkert, S. Conversations across borders: Men and Honour Related Violence in U.K. and Sweden. 2009.
32. Utrikesdepartementet. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. SÖ 2008:26.
33. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Barnafrid. Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar. 2016.
34. FN:s kommitté för barnets rättigheter. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer, nr 14, 2013.
35. FN:s kommitté för barnets rättigheter. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer, nr 12, 2014.
36. Socialstyrelsen. Bedöma barns mognad för delaktighet – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården. 2015.
37. Socialstyrelsen. Samtal med barn i Socialtjänsten. 2004.
38. Socialstyrelsen. Interkulturellt socialt arbete. 2010.
39. Socialstyrelsen. Att samtala med tolk. 2016.
40. Socialstyrelsen. Analys av situationen i socialtjänsten våren 2017. Fokus på ensamkommande flickor, yngre barn, nät- verksplaceringar samt suicidrisk – delrapport 3.